

Detall del
retaule de
Jesús (Eivissa),
del final del
segle XV.
(Foto: revista
Eivissa.)

Participació eivissenca en l'Armada Santa

per Pere Vilàs Gil

A final del segle XIV, en un dels freqüents atacs dels corsaris nord-africans a les illes i costes del llevant peninsular, un estol sarraí va desembarcar a Andratx i hi va arrasar algunes alqueries, tot i que en aquella època les relacions entre Mallorca i algunes de les ciutats-estat de la costa nord del continent africà no eren excessivament dolentes —és a dir, estaven en un moment dels més bons (o si es vol, dels menys dolents) en la història de les relacions sempre conflictives d'aquests estats amb els regnes cristians riberencs de la península, que tants d'alts i baixos havia conegut al llarg de la seua dilatada història—, pel fet que en aquestes ciutats, i més concretament a Tedeliç (actual Dillís), Bona (Annaba) i segurament altres

indrets, hi havia nombrosos interessos comercials mallorquins, com veurem.¹

Els mateixos sarraïns, després d'Andratx, anaren a Torreblanca, a València, on varen saquejar la població i s'endugueren de l'església unes formes consagrades. És difícil valorar aquest acte ja que, com segurament no s'escapa a ningú, sembla gratuït, com una provocació, atès el seu nul valor material. Una possible explicació és que el que realment els interessava era la valuosa custòdia dins la qual es guardaven les formes i que, com que per a ells, musulmans, el seu contingut no tenia cap valor ni material ni espiritual, tampoc era qüestió de perdre molt de temps en cercar on deixar-ho, així que s'ho endugueren tot.

El cas és que tant si cercaven una reacció dels cristians ofesos com si no la cercaven, la varen ben trobar.

La indignació popular per aquesta inadmissible provocació, l'última d'una llarga llista d'ofenses, es va materialitzar en forma d'una esquadra promoguda per València, a la qual el papa Benedict XIII va concedir la categoria de croada i a la qual els valencians varen invitar a adherir-se diverses ciutats de Catalunya i Mallorca.²

Segons À. Campaner i Fuertes³, el novembre de 1397 arribaren a Palma uns missatgers dels jurats de València amb la missió de reclutar vaixells i tripulacions per donar un escarment per la terrible profanació.

1. CAMPANER Y FUERTES, À. *Cronicón Mayoricence. Noticias y relaciones históricas de Mallorca desde 1229 a 1800*, Palma 1881, pp. 84-129.

IVARS CARDONA, A. *Dos Creuades Valenciano-Mallorquines a les costes de Berberia 1397-1398*, València 1921.

DÍAZ BORRÁS, A. *Los orígenes de la piratería islámica en Valencia*, CSIC, Barcelona, 1993, p. 142-201.

2. Per obtenir més informació sobre el procés d'organització de l'esquadra vegeu: MENÉNDEZ PIDAL, R. *Historia de España*, tom XIV, pp. 582-583.

3. Ob. cit.

Detall del cartulà de Mateu Prunes (1563), de tradició medieval, en el qual apareixen, de dreta a esquerra sobre la costa africana, en tinta vermella, Bona, Alcoll, Bîger, Bugia, Tedeliç i Alger, ciutats portuàries algunes de les quals patiren l'escomesa de l'Armada Santa. A l'altra pàgina, representació d'un vaixell que ornamenta el cartulà. (Biblioteca Nacional, Madrid.)

Així, l'agost de 1398 es varen reunir a Eivissa 70 vaixells amb més de 7.500 croats procedents de València, Tortosa, Cotlliure, Tarragona, Girona, Perpinyà, Palma i Menorca (Barcelona va declinar la seua participació), flota a la qual posaren per nom "Armada Santa" i que va comptar des del primer moment amb l'entusiasme dels eivissencs, els quals varen col·laborar amb un rampí⁴ del patró Loqui Balatzar –tal vegada

Lluquí (o Lluc) Balansat?–, i una barca de nou bancs del patró Antoni Vila. Els eivissencs havien estat convidats a sumar-se a l'expedició amb una carta dirigida per igual a les altres poblacions participants⁵ (vegeu-ne la transcripció al final). Aquesta flota, sorprenentment nombrosa, va atacar i saquejar la població de Tedeliç amb el resultat de devers 300 presoners i més de 1.000 morts entre les files barbaresques.

Però com que a efectes de comandament s'havia acordat dividir-se en dues faccions, una que depenia dels mallorquins i l'altra dels valencians, i com que aquell indret era un d'aquells on els comerciants mallorquins tenien determinades mercaderies en dipòsit, el saqueig d'aquests productes propietat dels mallorquins, encara que en terra d'infidels, va provocar alguns aldarulls entre ambdues faccions. Els de la terra varen saber aprofitar la confusió i en el contraatac morí el cap dels mallorquins, Hug d'Anglesola, a més d'altres assenyalats cabdills cristians.

Per si això no fos prou, el viatge de tornada a Palma i València no va estar lliure d'incidents a causa d'una tempesta que va dispersar la flota i va enfonsar alguns dels vaixells, a més de les avaries que va provocar en molts altres.

Com que les coses no podien quedar així, es va decidir tornar-hi quan el temps fos més segur –és a dir, la primavera següent–, i es va fixar la data de la sortida de la nova expedició de càstig en el primer de març de 1399.

El nou cap de la facció del Regne de Mallorca, Berenguer de Montagut, va escriure una carta al governador d'Eivissa, Ramon de Talamanca, notificant-li que havia retengut a Palma els dos vaixells a l'espera de la nova sortida⁶. A aquests dos vaixells eivissencs s'hi havia sumat un altre rampí de tretze bancs.

La nova expedició, formada per 94 unitats navals i 6.100 hòmens, va reunir les naus a Maó per anar contra la ciutat de Bona, on varen arribar el dia 31 d'agost; però els comerciants mallorquins estaven escarmentats per les pèrdues que havien patit a Tedeliç l'any anterior, i com que els assumptes de la butxaca sempre han tengut preferència davant de tots els altres, inclosos els de l'esperit, tenint en

4. Rampí: Embarcació medieval de dos pals i, de vegades, també remos, utilitzada per a càrrega per les marines castellana, catalana i genovesa.

5. Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria Regia, sèrie Mayoricarum. Registre 2440, foli 44, publicada també per IVARS CARDONA a ob. cit.

6. Arxiu del Regne de Mallorca secció A.H. reg. 73, foli 161.

1398 febrer 2. Saragossa

ACA, Maioricarum. Reg. 2440, fol.44.

Lo Rey. Pròmens. Vostra letra havem rebuda notificant-nos a mi, armant o no armant Barchinona, havets ab final acord deliberrat per res no desistir de ço que començarets de aquesta sancta armada contra infeels abans aquella continuar. E com de fet la festa del benaventat màrtir mossenyor sent Vicent la nostra reyal bandera font levada e mesa en alt en lo mercat d'aquella ciutat; e com tantost aquella hora (paraula dubtosa) ab crides reals fon manifestat que a la present festa de Nostra Dona santa Maria de febrer se paraven taules d'acordament per la dita sancta armada; de les quals coses havem haüd e havem singular goig e consolació, pregant-vos que ho vullats continuar per manera que.n veiam la fi dessitjada. Quant és al fet de les galees que.ns demanats en la dita vostra letra, com segons les profertes que trobats no us basten les galees que.n havets de present, plau a nós per reverència de Nostre Senyor Déus e per contempt de vosaltres prestar-vos les galees que havem en la draçana de Barchinona, e de fet per vostres letres scriuiu al nostre drassaner de Barchinona que totes les galees nostres que havem en la dita draçana decontinent liure ab totes lurs exàrcies e aparellaments a aquell lo qual per vosaltres hic será tramès. Part açò scriuiu als consellers e pròmens de la dita ciutat de Barchinona, pregant-los que de les lurs galees vos presten dues, les quals voldran prestar a vosaltres ensemps ab les nostres dessus dites. Scriuiu encara a les universitats de Tarragona, de Tortosa, de Mallorca, de Perpenyà, de Cobiura e de Eviça, sollicitants e pregant-los que ensemps ab vosaltres vullen en aquesta sancta armada armar aquelles més fustes que poran. Scrivim e manam noresmenys al governador de aqueix regne de València que de aquells sembradors de zizània, dients mal de aquesta armada e collents los coratges ab el poble, reeba informació e aquella reebuda trameta a vos per tal que nós hi puxam degudament provehir. A la presentació donchs de les dites letres donats aquell endreçament que.s pertany. Dada en Çaragoça sots nostre segell secret a II dies de febrer del any M CCC XCVIII. Part açò scrivim al Pare Sant que vulla prestant spatxar en Francesch de Fluvià. Dada axí com dessus. Rex Martinus.

Dirigitur juratis et probis hominibus civitatis Valenciae.

Dominus rex mandavit (mihi) Johanne de Tudela.

compte que en aquesta ciutat també hi tenien interessos comercials, havien avisat els de Bona del que els venia a sobre, així que aquesta vegada els esperaven amb un gran nombre de defensors.

Atès que la presa de Bona resultà ser més difícil del que s'havia previst a causa de l'eficaz defensa dels seus habitants, els croats determinaren deixar-ho córrer, però ja que eren allí, convingueren a anar a algun altre indret enemic.⁷ Així mateix, com que no hi va haver acord entre els caps dels valencians i els dels mallorquins sobre on s'havien de dirigir, els primers anaren a Sicília i els segons, entre els quals és de suposar que hi havia els tres vaixells eivissencs, varen atacar Alcoll (Collo) i Giger (Jijel) amb el mateix resultat que a Bona. Veient que les coses no els anaven bé, els mallorquins posaren rumb a Balears, però una vegada més es varen veure enmig d'una tempesta que va fer que algunes naus s'enfonsassin i que moltes patissin ava-

ries. Un dels que s'enfonsaren pel mal temps abans d'arribar a Mallorca va ser el rampí eivissenc de tretze bancs.

Segons Jaume Sastre Moll en un opuscle editat per la Fundació Bartomeu March (Palma, 1980), s'ha de fer notar que una expedició que, com el seu propi nom indicava, en principi havia estat organitzada per motius religiosos o espirituals —com era el desig de recobrar les sagrades formes—, amb el saqueig d'alguna població barbaresca i l'intent de fer el mateix amb altres, l'interès va esdevenir econòmic (tot i que hauríem de posar en quarantena el presumpte èxit de l'expedició, tenint en compte l'elevada inversió que aquestes ciutats es varen veure obligades a fer i que el botí aconseguí, o almenys una substancial part d'ell, foren productes que ja eren propietat de mercaders mallorquins, és a dir, súbdits de la Corona d'Aragó i que varen acabar en mans dels va-

lencians; cas a part és la venda dels 300 presoners), o fins i tot polític, ja que els valencians anaren a Sicília a ajudar Martí el Jove contra el rei de Tunísia, també sense excessiva fortuna; a més, el pretès esperit de venjança teòricament ja estava satisfet després de la primera expedició.

S'ha de fer, també, alguna altra reflexió. Una de les coses que salten a la vista és la desproporció que sens dubte hi ha entre les forces aportades pels mallorquins i les dels eivissencs (les dels menorquins eren, si fa no fa, semblants a les dels eivissencs). Això ens demostra

l'estat de l'economia eivissenca a finals del segle XIV en relació a la d'altres universitats del seu entorn dins de la Corona d'Aragó, ja que, tenint en compte la sensibilitat religiosa de la societat d'aquella època i el

motiu teòric pel qual es

va crear l'Armada

Santa, no s'ha de

considerar la pos-

sibilitat que les

autoritats d'Eivis-

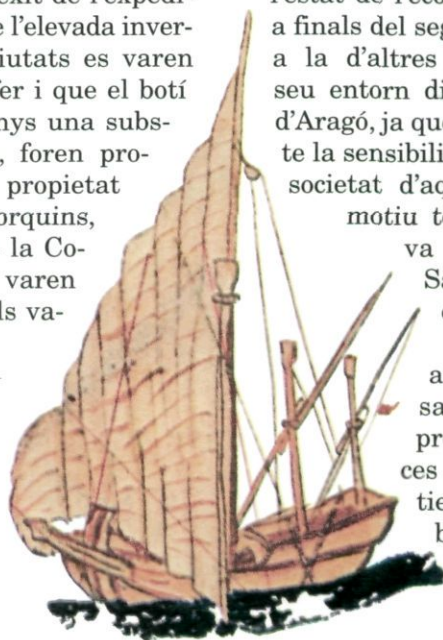
sa aportassin al

projecte menys for-

ces de les que per-

metien les seues pos-

sibilitats reals. ■

7. Segons R. MENÉNDEZ PIDAL, ob. cit., la responsabilitat de l'ajuda en la defensa s'ha d'atribuir als genovesos, rivals de la confederació en el comerç a la Mediterrània. Pel que fa a la decisió dels valencians d'anar a Sicília, aquest mateix autor diu que tenien l'encàrrec o la recomanació del rei Martí l'Humà.